

SUBJEKTIVNA DOBROBIT I ŽIVOTNA OČEKIVANJA ADOLESCENATA

dr. sc. Ina REIĆ ERCEGOVAC

Magdalena PERIČIĆ¹

Jelena ŠIŠKO¹

Katarina BILIĆ¹

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

inareic@ffst.hr

Sažetak: *Cilj ovog istraživanja bio je ispitati subjektivnu dobrobit adolescenata te istražiti relacije pokazatelja subjektivne dobrobiti i životnih očekivanja u budućnosti. U istraživanju je sudjelovalo 158 srednjoškolaca, a primijenjeni su upitnici i skale samoprocjene kojima su ispitani depresivnost, zadovoljstvo životom, samopoštovanje te očekivanja adolescenata s obzirom na budući obiteljski život, zaposlenje i vlastitu uspješnost. Rezultati su pokazali da se mladići i djevojke razlikuju u stupnju depresivnosti, pri čemu je kod djevojaka utvrđena nešto izraženija depresivna simptomatologija, dok u zadovoljstvu životom i samopoštovanju nisu utvrđene spolne razlike. S obzirom na dob, rezultati nisu upućivali na razlike u subjektivnoj dobrobiti između učenika prvih i završnih razreda srednje škole. Nadalje, utvrđena je razlika s obzirom na očekivanja, pri čemu djevojke veću važnost pridaju zasnivanju vlastite obitelji, prisnim odnosima i roditeljstvu negoli mladići. S druge strane, nisu utvrđene spolne razlike s obzirom na očekivanja vezana uz zaposlenje i vlastitu uspješnost. Rezultati općenito upućuju na značajnu povezanost varijabli subjektivne dobrobiti međusobno, kao i na povezanost subjektivne dobrobiti adolescenata i njihovih pozitivnih očekivanja u budućnosti.*

Gljučne riječi: *adolescencija, depresivnost, zadovoljstvo životom, samopoštovanje, očekivanja*

¹ Studentice Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu.

UVOD

S obzirom na relativno dugo razdoblje koje obuhvaća, i složenost promjena koje donosi, razdoblje adolescencije uključuje niz različitih razvojnih zadataka koji su specifični za ranu, srednju i kasnu adolescenciju. Početak adolescencije kod dječaka i djevojčica definiran je biološkim i fizičkim promjenama, a završetak je značajno teže vremenski odrediti i prepoznati jer je određen psihološkim i socijalnim značajkama. Adolescencija završava prijelazom u odraslu dob, a taj je prijelaz definiran različitim događajima, naprimjer završetkom školovanja, zaposlenjem i financijskom neovisnošću, životom odvojenim od primarne obitelji te brakom i roditeljstvom (Schaie i Willis, 2001.). U današnje je vrijeme mnogo teže nego prije dobnog smjestiti taj prijelaz jer vrijeme stvaranja vlastite obitelji sve više varira, a zapošljavanje je manje stabilno i manje predvidivo. Prijelaz je u odraslu dob prema Eriksonovoj teoriji obilježen krizom prisnosti prema osamljivanju, pri čemu je zadatak pojedinca uspostaviti prisne odnose bez gubitka neovisnosti i identiteta. Snažan osjećaj vlastitog identiteta, formiran u adolescenciji, pretpostavka je za uspostavljanje zadovoljavajuće prisnosti u odnosima s drugima.

Promjene su u adolescenciji složene i odvijaju se na različitim područjima: afektivnom, kognitivnom i tjelesnom. U odnosu na djetinjstvo, u samoopisima adolescenata sve veću važnost zauzimaju stavovi i uvjerenja, a vršnjački utjecaji postaju dominantni. Adolescencija je obilježena sukobima s roditeljima, pri čemu adolescent testira granice roditelja i spreman je na sukobe kada oni pokušavaju kontrolirati njegovo ponašanje. Kako bi ostvario razvojne zadatke, odnosno formirao osjećaj vlastitog identiteta, odrastao i potom s roditeljima izgradio zrele odnose, adolescent se mora od njih odvojiti, što je zahtjevan proces i za roditelje i za njega.

Depresivnost je sastavni dio adolescencije upravo stoga što je to vrijeme separacije i deidealizacije roditelja, vrijeme kada mlada osoba napušta dotadašnja razmišljanja, interese i stavove tragajući za novima. Osjećaji praznine i otuđenosti, koji su zbog toga više ili manje tipični za sve adolescente, mogu generirati depresivnost. Manifestacija depresivnosti kod adolescenata može se podijeliti na depresivno raspoloženje, depresivne sindrome i depresivne poremećaje (Compas, 1997.) Simptomatološki, depresivnost se u adolescenata, između ostaloga, manifestira niskim samopoštovanjem, socijalnom povučenošću, umorom, problemima mišljenja i pozornosti, somatskim smetnjama te delinkventnim i agresivnim ponašanjem (APA, 1996.). Rezultati istraživanja nisu dali jasan odgovor na pitanje doživljavaju li mladići i djevojke jednaku razinu depresivnosti tijekom adolescencije ili je moguće govoriti o spolu kao rizičnom čimbeniku za izraženiju depresivnu simptomatologiju. Neka strana istraživanja upućuju na to da

učestalost depresivnih simptoma raste na prijelazu iz djetinjstva u adolescenciju, što je posebno izraženo kod djevojčica (Twenge i Nolen – Hoeksema, 2002.; Schonert-Reichl, 1994.; Leadbeater i sur., 1995.). Na domaćem uzorku, Brajša-Žganec i Glavak (2002.) također su utvrdile da djevojčice u odnosu na dječake tijekom rane adolescencije izvještavaju o više depresivnih simptoma.

Zadovoljstvo životom, kao kognitivni aspekt subjektivne dobrobiti pojedinca, odnosi se na evaluacijski proces u kojem osoba ocjenjuje kvalitetu svoga života prema vlastitom, jedinstvenom setu kriterija (Pavot i Diener, 1993.). Novija istraživanja sugeriraju da se osjećaj zadovoljstva životom mijenja ovisno o okolnostima koje utječu na subjektivnu dobrobit pojedinaca (Kaliterna-Lipovčan i Prizmić-Larsen, 2006.). Životna dob izvor je kontroverzi u istraživanjima zadovoljstva životom (Penezić, 2006.), pa je u literaturi moguće pronaći različite podatke o odnosu zadovoljstva i dobi. Neki autori smatraju da dob nije povezana sa životnim zadovoljstvom (Diener i sur., 2005.; Easterlin, 2001.), neki navode da postoji negativna povezanost između dobi i zadovoljstva životom, gdje bi mlađi ljudi bili zadovoljniji od starijih (Chen, 2001.; Deaton, 2008.), dok je u nekim istraživanjima utvrđena pozitivna povezanost između dobi i zadovoljstva životom (Prenda i Lachman, 2001). Jedno novije istraživanje sugerira da su Europljani najnezadovoljniji negdje oko 45. godine života te da krivulja zadovoljstva životom prati oblik slova U (Blanchflower i Oswald, 2008.). Jedan su od važnih prediktora zadovoljstva životom značajke ličnosti, ali i uvjeti života poput bračnog i radnog statusa, materijalnih prihoda i sl. S obzirom na promjene u zadovoljstvu životom tijekom adolescencije, neka su istraživanja pokazala da zadovoljstvo životom u toj dobi opada (Goldbeck i sur., 2007.), no brojni autori ipak govore o relativnoj stabilnosti zadovoljstva tijekom toga razvojnog perioda, povezujući tu stabilnost više s kasnom adolescencijom (Ehrhardt i sur., 2000.; Schimmack i Oishi, 2005.). Zadovoljstvo životom adolescenata može se najbolje objasniti njihovim visokim samopoštovanjem, obiteljskom kohezijom i podrškom roditelja, te višom percipiranom materijalnom dobrobiti (Raboteg Šarić i sur., 2009.).

Istraživanja zadovoljstva životom s obzirom na spol također ne daju jasnu sliku o odnosu tih dviju varijabli. Dok neki autori smatraju kako žene imaju nižu razinu zadovoljstva (Diener i Diener, 1995.; Argyle, 1999.), dijelom uvjetovanu tradicionalnim odgojem, nedostatkom moći i materijalnih prihoda, u nekim istraživanjima nisu utvrđene spolne razlike (Penezić, 2006.), a u nekima se pokazalo da su žene općenito zadovoljnije životom od muškaraca (Schoon i sur., 2005.). Ni istraživanja na adolescentima ne upućuju na jednostavan odnos spola i zadovoljstva životom, pa neka istraživanja pokazuju da su mlađi zadovoljniji životom od djevojaka (Bezinović i sur., 2004.; Goldbeck i sur., 2007.), dok je u literaturi moguće pronaći i podatke o nepostojanju

razlika u zadovoljstvu između adolescenata i adolescentica (Dew i Huebner, 1994.; Penezić, 2006.). Zadovoljstvu životom adolescenata pridonose različiti čimbenici, a jedan je od značajnih korelata zadovoljstva visoko samopoštovanje. Samopoštovanje, odnosno pozitivan ili negativan stav prema sebi (Rosenberg, 1965.; prema Bezinović i Lacković Grgin, 1990.), ima značajnu ulogu u periodu adolescencije jer pridonosi psihološkoj dobrobiti adolescenata, zadovoljstvu životom, pozitivnim odnosima s vršnjacima, sniženoj depresivno-anksioznoj simptomatologiji, a smanjuje i vjerojatnost agresivnog ponašanja. S obzirom na dob, istraživanja su pokazala da samopoštovanje opada u srednjoj adolescenciji, dok u kasnoj adolescenciji raste (Rosenberg, 1979.; Simmons i sur., 1979.; prema Lacković-Grgin, 1994.). S obzirom na spol, samopoštovanje se kod žena više nego kod muškaraca vezuje uz interpersonalne odnose, pa djevojke obično izvještavaju o većem samopoštovanju kada imaju kvalitetne prijateljske i prisne odnose, kada su socijalno prihvaćene i omiljene u društvu. S druge strane, mladići i muškarci općenito temelje svoje samopoštovanje na uspješnosti, postignuću, pretjecanju drugih. S obzirom na razinu samopoštovanja i spol, može se reći da se od adolescencije nadalje muškarci i žene razlikuju, s tim da rezultati istraživanja ne daju jednoznačne podatke o smjeru tih razlika. Na domaćem uzorku, Burić i sur. (2006.) pokazale su da u ranoj adolescenciji djevojčice iskazuju značajno veće samopoštovanje od dječaka, dok je u nekim istraživanjima utvrđen suprotan odnos, dakle djevojke su imale niže samopoštovanje negoli mladići (Tomori i sur., 2000.). U formiranju samopoštovanja kod djece ključnu ulogu imaju roditeljski utjecaji, a u adolescenciji sve veću važnost zauzimaju usporedbe s vršnjacima te školska postignuća. S obzirom na ranu adolescenciju, istraživanja su pokazala da je za samopoštovanje osobito važna pozitivna emocionalna povezanost djeteta i roditelja te odsutnost psihološke kontrole (Burić i sur., 2006.).

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati subjektivnu dobrobit adolescenata te istražiti prediktivnu vrijednost samopoštovanja i pokazatelja subjektivne dobrobiti u objašnjenju životnih očekivanja. Istraživanjem su se također htjele utvrditi dobne i spolne razlike u zadovoljstvu životom, depresivnosti, samopoštovanju i životnim očekivanjima srednjoškolaca.

METODA ISTRAŽIVANJA

Uzorak i postupak istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo 180 adolescenata iz nekoliko srednjih škola s područja grada Splita. Ono je provedeno tijekom šk. god. 2009./2010., grupno, tijekom jednog školskog sata. Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno i anonimno, a provedeno je uz suglasnost ravnatelja škola. Učenicima je na

početku sata ukratko objašnjena svrha ispitivanja, te su zamoljeni za sudjelovanje i iskrenost u odgovaranju, uz zajamčenu anonimnost. Od ukupnog broja podijeljenih upitnika, valjano ih je bilo popunjeno 158, pa se uzorak u konačnici sastojao od 57 učenika prvih razreda, 57 učenika četvrtih razreda, 27 učenika prvih razreda i 20 učenika četvrtih razreda.

Instrumenti

Skala depresivnosti za djecu i adolescente (Vulić Prtorić, 2003.) sastoji se od 26 tvrdnji koje opisuju različite oblike depresivnosti u djetinjstvu i adolescenciji. Zadatak je sudionika da za svaku tvrdnju na skali Likertova tipa od pet stupnjeva procijene koliko se opisano ponašanje odnosi na njih, tj. koliko se slažu sa svakom tvrdnjom. S obzirom na to da su sve tvrdnje imale zadovoljavajuća zasićenja na jednom faktoru, ukupni je rezultat oblikovan kao linearna kombinacija procjena na svim tvrdnjama. Skala je pokazala zadovoljavajuću pouzdanost (Cronbach alpha = ,91), uz prosječnu korelaciju među česticama $r = ,29$. Prosječni rezultat na skali bio je $M = 55,76$ (sd = 18,11), što je u skladu s podacima iz ranijih istraživanja na hrvatskim adolescentima (Vulić Prtorić i Macuka, 2004.).

Rosenbergova skala samopoštovanja (Rosenberg, 1965., prema Lopez i Snyder, 2003.) sastoji se od 10 tvrdnji uz koje su priložene skale procjene od četiri stupnja. Zadatak je sudionika da za svaku tvrdnju procijeni koliko se odnosi na njega. Ukupan rezultat, nakon obrnutog bodovanja negativnih tvrdnji, oblikovan je kao linearna kombinacija procjena na svim tvrdnjama. Pouzdanost skale bila je zadovoljavajuća (Cronbach alpha = ,78), uz prosječnu korelaciju među česticama $r = ,28$. Prosječni je rezultat na skali bio $M = 22,02$, uz standardnu devijaciju $sd = 4,85$.

Skala općeg zadovoljstva životom (Penezić, 1996.) sastoji se od 20 tvrdnji, pri čemu se njih 17 odnosi na procjene globalnoga zadovoljstva životom, dok tri tvrdnje služe za procjenu situacijskoga zadovoljstva životom. Sudionici su odgovarali zaokruživanjem odgovarajućeg broja na skali Likertova tipa od pet stupnjeva, a ukupan rezultat oblikovan je kao linearna kombinacija procjena na svim tvrdnjama. Skala je pokazala zadovoljavajuću pouzdanost (Cronbach alpha = ,91), uz prosječnu korelaciju među česticama $r = ,40$. Prosječan rezultat na skali bio je $M = 77,15$, uz standardnu devijaciju $sd = 13,38$.

Skala životnih očekivanja konstruirana je za potrebe ovog istraživanja. Sastojala se od osam tvrdnji koje opisuju životna očekivanja s obzirom na obiteljski i profesionalni aspekt. Uz svaku je tvrdnju priložena skala procjene Likertova tipa od četiri stupnja (1 – uopće se ne odnosi na mene; 4 – potpuno se odnosi na mene), a zadatak sudionika bio je da procijene koliko se navedena tvrdnja odnosi na njih. Eksploratornom faktorskom analizom izlučena su dva faktora, a zasićenja su prikazana u Tablici 1.

Tablica 1. Faktorska zasićenja za skalu životnih očekivanja

Tvrđnje	F1	F2
U budućnosti se vidim kao uspješna osoba.		,74
Smatram da će mi obitelj biti najvažnija u životu.	,70	
Očekujem da ću nakon završetka obrazovanja lako pronaći posao.		,81
Smatram da ću ostvariti svoje ciljeve ako budem dovoljno uporan.		,63
Očekujem da će ljubav imati značajnu ulogu u mom životu.	,68	
Planiram imati barem dvoje djece.	,75	
Očekujem da će mi obitelj biti podrška u svim životnim aktivnostima.	,54	
U budućnosti ću sigurno zasnovati bračnu zajednicu.	,82	
	postotak objašnjene varijance	32% 22%

S obzirom na sadržaj tvrdnji, formirane su dvije subskale zadovoljavajuće pouzdanosti, za subskalu obitelji Cronbach alpha = ,76 te za subskalu zaposlenje i uspješnost Cronbach alpha = ,60. Rezultati za subskale formirani su kao linearne kombinacije procjena na tvrdnjama koje čine pojedinu subskalu. Prosječan rezultat za subskalu obitelji iznosio je $M = 16,51$ ($sd = 3,10$), a za subskalu zaposlenje i uspješnost $M = 10,11$ ($sd = 1,64$).

REZULTATI I RASPRAVA

Kako bismo ispitali spolne i dobne razlike u depresivnosti, zadovoljstvu životom i samopoštovanju, urađene su dvosmjerne analize varijance čiji su rezultati, zajedno s prosječnim vrijednostima i standardnim devijacijama za podskupine uzorka, prikazani u Tablici 2. Utvrđen je značajan efekt spola na razinu depresivnosti, pri čemu su djevojke iskazale nešto veću razinu depresivnosti negoli mladići. To je u skladu s nekim ranijim istraživanjima o depresivnosti u adolescenciji u kojima se također pokazalo da adolescentice izvještavaju o više depresivnih simptoma nego adolescenti (Leadbeater i sur., 1995.; Brajša-Žganec i Glavak, 2002.; Twenge i Nolen – Hoeksema, 2002.; Schonert-Reichl, 1994.). Uzimajući u obzir hormonalne i tjelesne promjene koje doživljavaju djevojčice u fazi puberteta, a događaju se nešto ranije nego kod dječaka, valja reći kako je

moгуće da kod djevojčica, koje su inače više zaokupljene tjelesnim izgledom i socijalnom prihvaćenošću, to čini rizičan čimbenik za pojavu depresivne simptomatologije. Nadalje, izraženiju depresivnu simptomatologiju kod djevojaka negoli kod mladića moguće je povezati i s osobinama ličnosti, jer adolescentice postižu veće rezultate na neuroticizmu negoli adolescenti (Brajša-Žganec i Glavak, 2002.). Ranija su istraživanja uputila veću zastupljenost internaliziranih problema kod djevojaka nego kod mladića (Hoffmann i sur., 2004.), kao i na veći stres vezan uz školsko postignuće (Matud, 2004.). Štoviše, pokazalo se da su djevojke ranjivije na negativne učinke stresnih događaja, između ostalih i stresora vezanih uz školu, što ih, u odnosu na mladiće, čini rizičnijima za depresivnost.

Tablica 2. Prosječne vrijednosti i standardne devijacije te rezultati analiza varijance za utvrđivanje efekata spola i dobi na varijable psihološke dobrobiti

			N	M	sd	F (df)
SAMOPOŠTOVANJE	spol	Ž	114	22,16	4,89	0,03
		M	44	21,83	4,43	(1,154)
	razred	1. razred	81	21,51	4,93	3,28
		4. razred	77	22,68	4,52	(1,154)
	interakcija	Ž, 1. razred	57	21,81	5,18	
		Ž, 4. razred	57	22,51	4,61	0,99
		M, 1. razred	24	20,79	4,29	(1,154)
		M, 4. razred	20	23,22	4,35	
DEPRESIVNOST	spol	Ž	114	56,76	16,97	4,41*
		M	44	50,50	16,47	(1,154)
	razred	1. razred	81	56,28	15,37	0,83
		4. razred	77	53,77	18,64	(1,154)
	interakcija	Ž, 1. razred	57	58,24	15,26	
		Ž, 4. razred	57	55,28	18,54	0,03
		M, 1. razred	24	51,62	14,94	(1,154)
		M, 4. razred	20	49,00	18,67	
ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM	spol	Ž	114	78,03	14,89	1,02
		M	44	75,65	15,10	(1,154)
	razred	1. razred	81	77,87	13,52	0,15
		4. razred	77	76,87	14,52	(1,154)
	interakcija	Ž, 1. razred	57	78,70	13,02	
		Ž, 4. razred	57	77,35	11,52	0,03
		M, 1. razred	24	75,86	14,74	(1,154)
		M, 4. razred	20	75,34	15,99	

* $p < ,05$

Uz navedeno, istraživanja su pokazala i da su djevojčice sklonije ruminaciji kao strategiji suočavanja u većoj mjeri nego dječaci (Burwell i Shirk, 2007.), a ruminacija pridonosi nastanku i održavanju depresije (Nolen-Hoeksema i sur., 1999.).

S obzirom na rezultate samopoštovanja i zadovoljstva životom nisu utvrđene spolne ni dobne razlike, što je u skladu s nekim ranijim istraživanjima koja također nisu uputila na postojanje spolnih razlika u zadovoljstvu životom adolescenata (Dew i Huebner, 1994., Penezić, 2006.). Na opadanje samopoštovanja u srednjoj adolescenciji te porast samopoštovanja u kasnoj uputila su neka starija istraživanja (Rosenberg, 1979.; Simmons i sur., 1979.; prema Lacković-Grgin, 1994.). Iako je u literaturi moguće pronaći različite podatke o spolnim i dobnim razlikama u samopoštovanju adolescenata (Burić i sur., 2006.; Tomori i sur., 2000.), rezultati ovog istraživanja pokazali su da se adolescenti ne razlikuju u iskazanom samopoštovanju ni s obzirom na spol ni s obzirom na dob.

U Tablici 3 prikazani su rezultati analiza varijance za utvrđivanje efekata dobi i spola na životna očekivanja adolescenata, zajedno s prosječnim vrijednostima i standardnim devijacijama za podskupine uzorka.

Tablica 3. Prosječne vrijednosti i standardne devijacije te rezultati analiza varijance za utvrđivanje efekata spola i dobi na varijable životnih očekivanja

			N	M	sd	F (df)
OBITELJ	spol	Ž	114	16,83	2,86	4,62*
		M	44	15,65	3,52	(1,154)
	razred	1. razred	81	16,25	3,24	0,44
		4. razred	77	16,78	2,92	(1,154)
	interakcija	Ž, 1. razred	57	16,51	3,30	
		Ž, 4. razred	57	17,16	2,31	0,28
		M, 1. razred	24	15,62	3,08	(1,154)
		M, 4. razred	20	15,70	4,08	
ZAPOSLENJE I USPIJEŠNOST	spol	Ž	114	10,18	1,47	0,66
		M	44	9,93	2,00	(1,154)
	razred	1. razred	81	10,00	1,66	0,74
		4. razred	77	10,24	1,61	(1,154)
	interakcija	Ž, 1. razred	57	10,09	1,55	
		Ž, 4. razred	57	10,28	1,39	0,04
		M, 1. razred	24	9,79	1,91	(1,154)
		M, 4. razred	20	10,10	2,15	

* $p < ,05$

Prosječni rezultat na subskali obitelj ($M = 16,51$; $sd = 3,10$), s obzirom na mogući raspon rezultata od 5 do 20, upućuje na uglavnom pozitivna očekivanja adolescenata, jer je većina njih sigurna u realizaciju potreba za bliskošću, pripadanjem i roditeljstvom te formiranje vlastite obitelji. Iz Tablice 3 vidljivo je da se mladići i djevojke razlikuju s obzirom na očekivanja vezana uz obitelj, pri čemu djevojke iskazuju pozitivnija očekivanja, odnosno veću važnost u svom budućem životu pridaju zasnivanju vlastite obitelji, prisnim odnosima i roditeljstvu. S obzirom na očekivanja vezana uz zaposlenje i vlastitu uspješnost, nema razlika između djevojaka i mladića, ali ni između mladih adolescenata i maturanata. Utvrđena spolna razlika u očekivanjima vezanima za obitelj i roditeljstvo vjerojatno je posljedica socijalizacijskih činitelja i tradicionalnog odgoja po spolu. Malmberg i Trempala (1997.) utvrdili su da se adolescenti ne razlikuju u očekivanjima budućeg obiteljskog života s obzirom na spol, no rezultati njihova istraživanja pokazali su da djevojke, u odnosu na mladiće, očekuju raniji prijelaz u odraslu dob (kraj školovanja i zaposlenje). Autori su to protumačili u kontekstu veće osviještenosti djevojaka o socijalnim očekivanjima, odnosno tzv. socijalnom satu (Neugarten, 1964.; prema Schaie i Willis, 2001.), prema kojem ljudi osjećaju jesu li određene događaje odradili na vrijeme ili ne, a to je vrijeme određeno upravo očekivanjima društva i vremena u kojem pojedinac živi.

U Tablici 4 prikazane su korelacije svih varijabli. Vidljivo je da postoji značajna povezanost između svih pokazatelja dobrobiti adolescenata (zadovoljstvo životom, depresivnost i samopoštovanje) te životnih očekivanja i u području obitelji i s obzirom na zaposlenje i uspješnost. Očito je da adolescenti koji su zadovoljniji životom izražavaju manje depresivnosti i imaju veće samopoštovanje, veću važnost pridaju vlastitim ciljevima u budućnosti i u pogledu realizacije obiteljskih i profesionalnih očekivanja.

Tablica 4. Matrica korelacija svih varijabli u istraživanju

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. spol	1,00	-,04	-,09	-,11	-,04	-,17*	-,07
2. razred		1,00	-,03	-,06	,11	,09	,07
3. depresivnost			1,00	-,57**	-,60**	-,17*	-,25**
4. zadovoljstvo životom				1,00	,50**	,47**	,21**
5. samopoštovanje					1,00	,31**	,34**
6. obitelj						1,00	,30**
7. posao							1,00

* $p < ,05$; ** $p < ,01$

Najveća je povezanost, očekivano, utvrđena za odnos depresivnosti i samopoštovanja te depresivnosti i zadovoljstva životom. Značajna povezanost između rezultata na subskalama očekivanja, kao i između očekivanja i pokazatelja subjektivne dobrobiti, upućuje na općenito pozitivan stav prema budućnosti, neovisno o različitim aspektima života. Ranija su istraživanja također uputila na značajnu povezanost zadovoljstva životom i samopoštovanja (Diener i Diener, 1995.), kao i na značajne relacije samopoštovanja i depresivnosti. Na uzorku djece i mlađih adolescenata samopoštovanje se pokazalo značajnim prediktorom depresivnosti (Vulić Prtorić, 2000.), dok su neka istraživanja uputila na moderatorsku ulogu samopoštovanja u odnosu između depresivnosti i nekih aspekata zadovoljstva životom na uzorku mlađih adolescenata (Civitci, 2010.).

Kako bi se ispitala prediktivna uloga spola, dobi, samopoštovanja i subjektivne dobrobiti za životna očekivanja, izračunate su hijerarhijske regresije s rezultatima na skalama očekivanja kao kriterijima. Rezultati tih analiza prikazani su u tablicama 5 i 6.

Tablica 5. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za predikciju životnih očekivanja u području obitelji (N=158)

PREDIKTORI	R	R ²	ΔR ²	F (df)	β	(β)
1. demografske značajke	,19	,04		2,85(2,155)		
<i>dob</i>					,08	
<i>spol</i>					-,17*	
2. samopoštovanje	,35	,13	,09**	7,37**(3,154)	,30**	
3. subjektivna dobrobit	,52	,27	,14**	11,36**(5,152)		
<i>depresivnost</i>					-,20*	-,20*
<i>zadovoljstvo životom</i>					,49**	,49**

*p < ,05; **p < ,01

R – koeficijent multiple korelacije; R² – ukupni doprinos prediktora objašnjenju varijanci

ΔR² – doprinos pojedine skupine prediktora objašnjenju varijanci

β – β koeficijent u koraku u kojem je varijabla uvedena; (β) – β koeficijent u zadnjem koraku

Tablica 6. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za predikciju životnih očekivanja s obzirom na zaposlenje i uspješnost (N = 158)

PREDIKTORI	R	R ²	ΔR^2	F (df)	β	(β)
1. demografske značajke	,10	,01		,75(2,155)		
<i>dob</i>					,07	
<i>spol</i>					,03	
2. samopoštovanje	,34	,12	,11**	6,82**(3,154)	,33**	,27**
3. subjektivna dobrobit	,35	,12	,00	4,23**(5,152)		
<i>depresivnost</i>					,07	
<i>zadovoljstvo životom</i>					,03	

*p < ,05; **p < ,01

R – koeficijent multiple korelacije; R² – ukupni doprinos prediktora objašnjenju varijanci

ΔR^2 – doprinos pojedine skupine prediktora objašnjenju varijanci

β – β koeficijent u koraku u kojem je varijabla uvedena; (β) – β koeficijent u zadnjem koraku

Rezultati hijerarhijskih regresija pokazali su da je subjektivna dobrobit značajan prediktor očekivanja vezanih uz obiteljski život, pri čemu niža razina depresivnosti i veće zadovoljstvo životom predviđaju pozitivnija očekivanja adolescenata u području obitelji i prisnih odnosa. S druge strane, kao jedini značajan prediktor za očekivanja vezana uz zaposlenje i uspješnost izdvojilo se samopoštovanje, pri čemu sudionici koji iskazuju veće samopoštovanje imaju i pozitivnija očekivanja.

ZAKLJUČAK

Aspiracije adolescenata u pogledu budućeg života, na poslovnom, osobnom i obiteljskom planu, značajno determiniraju njihova kasnija životna iskustva (Surin i sur., 2004.). Rezultati provedenog istraživanja općenito upućuju na pozitivna očekivanja srednjoškolaca u odnosu na mogućnost zaposlenja, vlastitu uspješnost u budućem životu te realizaciju potreba za prisnim odnosima i roditeljstvom. Rezultati su uputili i na značajnu povezanost subjektivne dobrobiti adolescenata i njihovih pozitivnih očekivanja u budućnosti, pri čemu su veće zadovoljstvo

životom i niža razina depresivnosti prediktivni za pozitivna očekivanja vezana uz obitelj, dok je samopoštovanje značajan prediktor očekivanja u pogledu zaposlenja i uspješnosti. Ovi rezultati upućuju na različite odrednice očekivanja adolescenata u različitim područjima života, no s obzirom na postojeća ograničenja provedenog istraživanja (mali broj sudionika, relativno skroman postotak objašnjene varijance životnih očekivanja), ovu bi pretpostavku valjalo provjeriti na većem uzorku te širem setu prediktorskih varijabli.

Uz to, rezultati su pokazali da nema razlika u subjektivnoj dobrobiti između mlađih adolescenata i maturanata, dok su spolne razlike utvrđene jedino za varijablu depresivnosti, pri čemu je utvrđena nešto izraženija depresivna simptomatologija kod djevojaka negoli kod mladića.

LITERATURA

1. Argyle, M. (1999.): Causes and correlates of happiness. U: D. Kahneman, E. Diener i N. Schwarz (ur.), *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*, New York: Russell Sage Foundation, 353-373.
2. Bezinović, P., Manestar, M., Ristić Dedić, Z. (2004.): Obiteljska kohezivnost i zadovoljstvo životom djevojaka i mladića iz sela i grada. *Sociologija sela*, 42 (163-164): 157-172.
3. Bezinović, P., Lacković-Grgin. K. (1990.): Percepcija vlastite kompetentnosti, tjelesnog izgleda i samopoštovanje kod 10-godišnje djece. *Primijenjena psihologija*, 11: 71-75.
4. Blanchflower, D. G., Oswald, A. J. (2008.): Is well-being U-shaped over the life cycle? *Social Sciences and Medicine*, 66 (8): 1733-1749.
5. Brajša-Žganec, A., Glavak, R. (2002.): Povezanost bazičnih dimenzija ličnosti i depresivnosti u ranoj adolescenciji. *Društvena istraživanja*, 11 (4-5): 641-658.
6. Burić, I., Macuka, I., Sorić, I., Vulić Prtorić, A. (2006.): Samopoštovanje u ranoj adolescenciji: važnost uloge roditeljskog ponašanja i školskog dostignuća. *Društvena istraživanja*, 17 (4-5): 887-906.
7. Burwell, R. A., Shirk, S. R. (2007.): Subtypes of rumination in adolescence: Associations between brooding, reflection, depressive symptoms, and coping. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 36: 56-65.
8. Chen, C. (2001.): Aging and Life Satisfaction. *Social indicators Research*, 54: 57-79.
9. Civitci, A. (2010.): Moderator role of self-esteem on the relationship between life satisfaction and depression in early adolescents. *Emotional and Behavioral Difficulties*, 15 (2): 141-152.
10. Compas, B. C. (1997.): Depression in Children and Adolescents. U: E. J. Mash i L. G. Terdal (ur.), *Assessment of Childhood Disorders*. New York, London: The Guildford Press, str. 197-229.

11. Deaton, A. (2008.): Income, Health and Wellbeing Around the World: Evidence from the Gallup World Poll. *Journal of Economic Perspectives*, 22 (2): 53-72.
12. Dew, T., Huebner, E. S. (1994.): Adolescents perceived quality of life: An exploratory investigation. *Journal of School Psychology*, 32: 185-199.
13. Diener, E., Diener, M. (1995.): Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68: 653-663.
14. Diener, E., Lucas, R. E., Oishi, S. (2005.): Subjective Well-Being: The Science of Happiness and Life satisfaction. U: C. R. Snyder i S. J. Lopez (Eds.). *Handbook of positive psychology*. New York: Oxford University Press, str. 63-73.
15. Easterlin, R. A. (2001.): Life cycle welfare: trends and differences. *Journal of Happiness Studies*, 2: 1-12.
16. Ehrhardt, J. J., Saris, W. E., Veenhoven, R. (2000.): Stability of life satisfaction over time. Analysis of change in ranks in a national population. *Journal of Happiness Studies*, 1: 177-205.
17. Goldbeck, L., Schmitz, T. G., Besier, T., Herschbach, P., Henrich, G. (2007.): Life satisfaction decreases during adolescence. *Quality Life Research*, 16: 969-979.
18. Hoffmann, M. L., Powlishta, K. K., White, K. (2004.): An examination of gender differences in adolescent adjustment: The effect of competence on gender role differences in symptoms of psychopathology. *Sex Roles: A Journal of Research*, 50: 795-810.
19. Kaliterna-Lipovčan, L.J., Prizmić-Larsen, Z. (2006.): Kvaliteta življenja, životno zadovoljstvo i osjećaj sreće u Hrvatskoj i europskim zemljama. U: K. Ott (Ur.). *Pridruživanje Hrvatske Europskoj Uniji*. Zagreb: Institut za javne financije, Zaklada Friedrich Ebert, str. 181-198.
20. Lacković-Grgin, K. (1994.): *Samopojmanje mladih*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
21. Leadbeater, B. J., Blatt, S. J., Quinlan, D. M. (1995.): Gender-linked vulnerabilities to depressive symptoms, stress, and problem behaviors in adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 5 (1): 1-29.
22. Lopez, S. J., Snyder, C., R. (2003.): *Positive psychological assessment: a handbook of models and measures*. Washington, DC: American Psychological Association.
23. Malmberg, L., Trempala, J. (1997.): Anticipated Transition to Adulthood: The Effect of Educational Track, Gender, and Self-Evaluation on Finnish and Polish Adolescents' Future Orientation. *Journal of Youth and Adolescence*, 26 (5): 517-537.
24. Matud, M. P. (2004.): Gender differences in stress and coping styles. *Personality and Individual Differences*, 37: 1401-1415.
25. Nolen-Hoeksema, S., Larson, J., Grayson, C. (1998.): Explaining the gender differences in depressive symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77: 1061-1072.
26. Pavot, W. U., Diener, E. (1993.): Review of the Satisfaction with Life Scale. *Psychological Assessment*, 5: 164-172.
27. Penezić, Z. (1996.): *Zadovoljstvo životom – provjera konstrukta*. Neobjavljeni diplomski rad. Filozofski fakultet u Zadru.
28. Penezić, Z. (2006.): *Zadovoljstvo životom u adolescentnoj i odrasloj dobi. Društvena istraživanja*, 15 (4-5): 643-669.

29. Prenda, K. M., Lachman, M. E. (2001.): Planning for the future: A life management strategy for increasing control and life satisfaction in adulthood. *Psychology and Aging*, 16: 206-216.
30. Raboteg Šarić, Z., Brajša-Žganec, A., Šakić, M. (2009.): Life satisfaction in adolescents: the effects of perceived family economic status, self-esteem and quality of family and peer relationships. *Društvena istraživanja*, 18 (3): 547-564.
31. Schaie, K. W., Willis, S. L. (2001.): *Psihologija odrasle dobi i starenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
32. Schonert-Reichl, K. (1994.): Gender Differences in Depressive Symptomatology and Egocentrism in Adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 14 (1): 49-65.
33. Schoon, I., Hansson, L., Salmela-Aro, K. (2005.): Combining work and family life: Life Satisfaction among married and divorced man and women in Estonia, Finland and the UK. *European psychologist*, 10 (4): 309-319.
34. Sirin, S. R., Diemer, M. A., Jackson, L. R., Gonsalves, L., Howell, A. (2004.): Future aspirations of urban adolescents: A person-in-context model. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 17 (3): 437-460.
35. Tomori, M., Zalar, B., Plesnicar, B. K. (2000.): Gender differences in psychosocial risk factors among Slovenian adolescents. *Adolescence*, 35 (139): 431-443.
36. Twenge, J. M., Nolen-Hoeksema, S. (2002.): Age, Gender, Race, Socioeconomic Status, and Birth Cohort Differences on the Children's Depression Inventory: A Meta-Analysis. *Journal of Abnormal Psychology*, 111: 578-588.
37. Vulić Prtorić, A. (2000.): Struktura anksioznosti i depresivnosti u djece: provjera hijerarhijskog modela. Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
38. Vulić Prtorić, A. (2003.): SDD – Priručnik za Skalu depresivnosti za djecu i adolescente SDD, Jastrebarsko: Naklada Slap.
39. Vulić Prtorić, A., Macuka, I. (2004.): Stresni životni događaji i depresivnost u adolescenciji u odnosu na konzumiranje sredstava ovisnosti, u: M. Miharija i sur. (ur). Borba protiv ovisnosti – borba za zdravu obitelj. Zbornik radova Zagreb, Vlada RH, str. 437-444.

UDC: 159.922.8(047.31)

Original scientific article

Accepted: 18th of November 2010

Confirmed: 14th of February 2011

ADOLESCENTS' SUBJECTIVE WELL-BEING AND THEIR LIFE EXPECTATIONS

Ina REIĆ ERCEGOVAC, Ph.D.

Magdalena PERIČIĆ²

Jelena ŠIŠKO¹

Katarina BILIĆ¹

Faculty of Philosophy in Split

E-mail address: inareic@ffst.hr

Summary: *The aim of this study was to investigate adolescents' subjective well-being as well as to explore relations between well-being indicators and life expectations. The total of 158 high-school students participated in the study. Depressive symptoms, life satisfaction, self-esteem and life expectations were examined by the use of self-report measures. The results have shown that boys and girls differ in the depressive symptomatology, i.e. girls expressed a significantly higher level of depressive symptoms. As opposed to this, no gender differences have been found in life satisfaction and self-esteem, or in the subjective well-being between students attending first and final year of their high school education. However, significant gender differences regarding life expectations have been established. Compared to boys, girls attached more importance to starting their own family and parenthood. However, no gender differences have been established regarding expectations on self-competence and job-hunting after graduation. As expected, results have generally proved significant relations among the indicators of subjective well-being, as well as significant relations between well-being indicators and life expectations of adolescents.*

Key words: *adolescence, depressive symptoms, life satisfaction, self-respect*

² Students of the Faculty of Philosophy, University of Split.

